

DOI: 10.7251/GFP2010005C

UDC: 347.764:368.1

Originalni naučni rad*Datum prijema rada:*
10. maj 2020.*Datum prihvatanja rada:*
20. jun 2020.

Pravna priroda osiguranja od odgovornosti

Rezime: Pitanje pravne prirode osiguranja od odgovornosti izaziva stalnu pažnju, obzirom na specifičnosti ove vrste osiguranja koje se odnose na predmet osiguranja, status osiguravača u ugovoru, cilj osiguranika koji postiže zaključenjem ugovora o ovoj vrsti osiguranja, obavezu prijave nastanka osiguranog slučaja, status trećeg oštećenog lica, itd. Autor u radu navodi nekoliko mišljenja o pravnoj prirodi ove vrste osiguranja, a analizira i mnoge institute koji se tiču zaključenja i izvršenja ugovora o osiguranju od odgovornosti. Osiguranje od odgovornosti spada u osiguranje imovine, ali postoje i mnoge razlike. Upravo te razlike dovode do postavljanja više pitanja, koji se, pre svega, tiču odgovornosti osiguranika kao predmeta osiguranja, mogućnosti da treće oštećeno lice postavi direktan zahtev za naknadu štete prema osiguravaču, kao i ograničenosti sume osiguranja. U radu se posebna pažnja poklanja odnosu osiguranika i osiguravača, kao i odnosu trećeg oštećenog lica i osiguravača. Osim toga, autor se osvrće na pojedine odredbe Zakona o obligacionim odnosima u ovoj oblasti, kao i odredbama Zakona o ugovorima o osiguranju Nemačke koji na mnogo detaljniji način reguliše neka pitanja vezana za pravnu prirodu osiguranja od odgovornosti. U radu se zaključuje da osiguranje od odgovornosti u sebi sadrži i javni interes, koji se odnosi na zaštitu trećih lica, bez obzira da li se ona mogu odrediti ili ne.

Ključne reči: osiguranje od odgovornosti, osiguranik, treće oštećeno lice, osiguravač, direktan zahtev, profesionalna odgovornost.

*Prof. dr***Vladimir Čolović***Redovni profesor, Fakultet
pravnih nauka Panevropski
Univerzitet „Apeiron“ Banja Luka
vladimir.z.colovic@apeiron-edu.eu
vlad966@hotmail.com*

1. UOPŠTE O PRAVNOJ PRIRODI OSIGURANJA OD ODGOVORNOSTI

Pitanje pravne prirode osiguranja od odgovornosti izaziva stalnu pažnju, zbog mnogih elemenata ove vrste osiguranja koji su vezani kako za status osiguranika, sam osigurani slučaj, obim pokrića osiguranja, obavezu osiguravača, tako i za status trećeg ili trećih lica kao oštećenih¹. Osiguranje od odgovorno-

¹ U radu ćemo koristiti dva termina kada je u pitanju lice koje ima pravo na naknadu štete po osnovu osiguranja od odgovornosti, kad nastupi osigurani slučaj. Treće lice ćemo koristiti u slučaju kada se nije dogodio osigurani slučaj, odnosno, u slučaju, kada je to lice, praktično neodredivo (osim u izuzetnim slučajevima), a treće ošte-

sti sadrži niz elemenata koji su zajednički svim vrstama osiguranja. Ova vrsta osiguranja spada u osiguranje imovine, pre svega. Ipak, kod osiguranja od odgovornosti postoje specifičnosti koje ne nalazimo kod „klasičnog“ osiguranja, kod kojeg imamo, sa jedne strane osiguravača, a sa druge osiguranika, kao i korisnika osiguranja. Koje su to specifičnosti koje odvajaju osiguranje od odgovornosti od ostalih vrsta osiguranja? Pokušaćemo da na ovo pitanje damo odgovor u radu, s tim što moramo imati u vidu da, kod pojedinih oblika osiguranja od odgovornosti, srećemo i neke posebne elemente. Tu, pre svega, mislimo na osiguranje od profesionalne odgovornosti.

Da bi mogli da definišemo pravnu prirodu osiguranja od odgovornosti, moramo, prethodno, da odgovorimo na nekoliko pitanja u vezi sa ovim institutom. Prvo, da li govoreći o pravnoj prirodi osiguranja od odgovornosti, govorimo o pravnoj prirodi ugovora koji je zaključen u ovoj oblasti? Drugo, da li će oštećeno lice imati pravo na naknadu i kad nije zaključen ugovor o osiguranju od odgovornosti? Zatim, da li osiguranje od odgovornosti podrazumeva i pravnu i ekonomsku zaštitu? Najzad, na koga se ta zaštita odnosi? Postavljaju se i druga pitanja. Činjenica je da moramo odrediti i koji su ciljevi osiguranja od odgovornosti, kao i da li će definicija ove vrste osiguranja, kao i njegova pravna priroda, zavisiti i od toga što možemo govoriti i o više oblika ove vrste osiguranja, kako smo, napred, pomenuli.

1.1. Razlika osiguranja od odgovornosti od osiguranja imovine (stvari)

Da bi mogli da odredimo pravnu prirodu osiguranja od odgovornosti, kao i da bi mogli da definišemo zaštitu trećih lica, moramo razlikovati ovu vrstu osiguranja od osiguranja stvari, koje, takođe, spada u osiguranje imovine. Međutim, kod osiguranja od odgovornosti se ne pokriva šteta koja može nastati na određenoj stvari osiguranika, nego šteta koja može nastati u imovini osiguranika, tako da je predmet osiguranja od odgovornosti celokupna imovina osiguranika, kao apstraktan pojam. Ako navedeno imamo u vidu, onda se ne može unapred utvrditi suma osiguranja, odnosno, osigurana vrednost, ako nije u pitanju osiguranje od odgovornosti u vezi određenog predmeta². Suma osiguranja je granica obaveze osiguravača, ali ona ne može da služi kao pretpostavka ili dokaz visine prouzrokovane štete. Isto tako, ako nije u pitanju osiguranje od odgovornosti u vezi određenog predmeta, onda se ne postavlja pitanje odnosa sume osiguranja i osigurane vrednosti³.

Znači, osiguranje od odgovornosti spada u osiguranje imovine, ali, ipak, postoje razlike koje zahtevaju da o ovoj vrsti osiguranja govorimo odvojeno. Koji su to elementi koji izdvajaju osiguranje od odgovornosti od osiguranja imovine. Ima ih više, neke smo, već, naveli, ali izdvojicemo najbitnije: - osiguranjem od odgovornosti se ne pokriva šteta koja se može ostvariti na jednoj određenoj stvari osiguranika; - ako se ne radi o osiguranju od odgovornosti sa određenim predmetom, ne može se unapred utvrditi osigurana vrednost. Čak i slučajevima osiguranja od profesionalne odgovornosti možemo definisati ovo pravilo; - iako je suma osiguranja gornja granica obaveze osiguravača, ona ne služi ni kao pretpostavka, ni kao dokaz prouzrokovane štete. Obaveza osiguravača biće onoliko koliko

ćeno lice kad se dogodi osigurani slučaj, odnosno, kada se radi o licu koje ima pravo da pdonese zahtev za naknadu štete.

² P.Šulejić (2005), Pravo osiguranja, Beograd, 385

³ P.Šulejić (2005), 386

iznosi šteta; - kod osiguranja od odgovornosti ne dolazi do primene pravila o višestrukom i dvostrukom osiguranju, kao i pravila o podosiguranju i nadosiguranju, obzirom da se ne može utvrditi vrednost predmeta osiguranja; - kada se osiguranje od odgovornosti ne odnosi na upotrebu određene stvari, nema primene pravila o prenosu ugovora o osiguranoj stvari na pribavioca; - osiguranik se zaključenjem ovog ugovora štiti od posledica njegove građanske odgovornosti za štete koje pričinu trećim licima; i - oštećenima se obezbeđuje garancija da će biti oštećeni i u slučajevima kada štetu načini lice koje je takvog imovinskog stanja da, objektivno, ne bi mogao nadoknaditi istu⁴.

Imajući u vidu sve razlike između osiguranja od odgovornosti i osiguranja imovine, moramo u ovom delu, zaključiti, da se osiguranje od odgovornosti mora svrstati u neživotna, odnosno, imovinska osiguranja, kod kojeg se obaveza osiguravača sastoji u naknadi pretrpljene štete (prisutno je načelo obeštećenja kao i kod drugih vrsta osiguranja imovine), zatim, kod kojeg korisnik osiguranja može da bude samo ono lice koje ima interes da se ne dogodi osigurani slučaj, kao i kod kojeg se ne može kumulirati naknada iz osiguranja i naknada štete⁵ (što ga odvaja od pojedinih vrsta osiguranja lica). Ovdje moramo postaviti pitanje, da li osiguravač preuzima imovinske posledice unapred određenog štetnog događaja, na osnovu činjenice zaključenja ugovora od strane osiguranika i njegovog oslobađanja od posledica građanske odgovornosti u slučaju nastanka štete⁶. Ne bi mogli da odgovorimo ni pozitivno ni negativno. Ali, u svakom slučaju, kod ove vrste osiguranja predmet osiguranja je imovina kao celina⁷. Obzirom da smo pomenuli i kumulaciju naknade štete i sume osiguranja, kod ove vrste osiguranja ne može biti reči o tome, pa se postavlja pitanje zbog čega neki autori pominju ovaj institut. Naime, o kumulaciji možemo da govorimo samo kod osiguranja lica, kao što je rečeno, a ne i kod osiguranja imovine, što su isti autori i utvrdili. Najzad, ako govorimo o tome ko je korisnik kod osiguranja od odgovornosti, ako bi prihvatili navedeni stav, onda bi korisnik mogao biti i osiguranik i treće oštećeno lice, sa čime se ne bi mogli složiti, obzirom da se kod zaključenja ugovora o osiguranju od odgovornosti ne radi o ugovaranju koristi za treća lica.

Sa druge strane, neki autori definišu stav da se zaključenjem ugovora o osiguranju od odgovornosti, osiguranik štiti od ekonomskih posledica potencijalne odgovornosti prema trećim licima. No, u prirodi ove vrste osiguranja je da, ne samo osiguranik, već i oštećeni ima koristi, obzirom da je zakonom garantovano namirenje njegovog zahteva za naknadu⁸. Naime, zaključenjem ugovora, osiguranik stiče dva prava prema svom osiguravaču. Prvo, osiguravač se obavezuje da oslobodi osiguranika od svih potraživanja koja ima treće lice na osnovu odgovornosti osiguranika i drugo, osiguravač mora da brani osiguranika od nelegitimnih zahteva trećeg lica kako u sudskom postupku, tako i van suda⁹.

1.2. Ugovor o osiguranju od odgovornosti

Ako bi poistovetili osiguranja od odgovornosti sa ugovorom o zaključenju ove vrste

⁴ I.Jankovec, Z.Miladinović (2006), *Pravo osiguranja*, Niš, 355

⁵ D.Mrkšić, Z.Petrović, K.Ivančević (2006), *Pravo osiguranja*, Novi Sad, 187

⁶ *Ibidem*

⁷ D.Mrkšić, Z.Petrović, K.Ivančević (2006), 188

⁸ G.Franck (2015), "Injured parties and personal liability insurance: legal protection in European Private International Law", *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, broj 70, godina LIV, 942

⁹ G.Franck (2015), 943

osiguranja, onda moramo poći od opštih stavova o pravnoj prirodi tog ugovora. Naime, imamo dva stava. Prvi stav definiše ovaj ugovor kao ugovor u korist trećih lica¹⁰. Ako bi prihvatili ovaj stav, onda bi osiguranika morali da označimo kao stipulata koji sa osiguravačem, koji je promitent, zaključuje ovaj ugovor u korist trećeg lica koji je beneficijar, a koji može pretrpeti štetu radnjom osiguranika. Oštećeno lice koje nazivamo i treće lice, obzirom da ne učestvuje u ugovornom odnosu između osiguravača i osiguranika, ima pravo na naknadu štete, a za koju je odgovoran osiguranik. Postoji i drugo mišljenje vezano za ovaj stav, koje se može vezati za osiguranje od autoodgovornosti, u smislu da se, kao korisnik osiguranja, pojavljuje drugo osigurano lice koje je upravljalo vozilom. Znači, ovde se definiše korisnik osiguranja koji se nalazi u drugom vozilu¹¹. Lice koje je zaključilo ugovor sa osiguravačem u stvari nije korisnik osiguranja. Ovde možemo istaći dve primedbe. Prva je da se kod osiguranja od odgovornosti mogu pojaviti kao oštećena različita lica i ne možemo ih vezivati za određenu situaciju, odnosno, za tačno određeni način nastanka štete. Druga zamerka se odnosi na činjenicu da je opšte pravilo kod osiguranja od odgovornosti da se ne može odrediti oštećeno lice, odnosno, ne može se znati ko će od lica pretrpeti štetu. Naravno, postoje određeni izuzeci, a tiču se, na prvom mestu, osiguranja od profesionalne odgovornosti. Drugi stav je da ugovor o osiguranju od odgovornosti nije ugovor u korist trećih lica, već da se radi o osiguranju od građanske odgovornosti osiguranika. Naime, kada stranke zaključuju ovaj ugovor, one ne izražavaju volju da se ugovara neka korist koju bi imalo treće lice, ako se ostvari osigurani slučaj. Znači, samo ako se desi šteta, treće oštećeno lice ima pravo na naknadu štete. Radi se o naknadi, a ne o koristi. Sledeće, kod ugovora u korist trećih lica, stranke definišu ko je treće lice, dok kod osiguranja od odgovornosti, to nije slučaj, po pravilu. Osiguranje od odgovornosti ima svoj osnov u osiguranju uopšte, a ne u ugovoru u korist trećeg lica.

Inače, ugovor o osiguranju od odgovornosti se zaključuje kao i svaki ugovor o osiguranju, odnosno, svaki ugovor, uopšte – saglasnošću volja stranaka. U ovom slučaju, saglasnošću osiguravača i ugovarača osiguranja, odnosno, osiguranika. No, napred smo rekli da ne možemo prihvatiti da se radi o ugovoru u korist trećih lica, obzirom da se u ugovoru o osiguranju od odgovornosti ne pominje treće lice. Znači, kod zaključenja ovog ugovora ne postoji namera da se zaključi ugovor u korist oštećenog lica. Tako je kod velike većine ugovora o osiguranju od odgovornosti. Koji je interes osiguranika da zaključi ovaj ugovor? Pre svega, osiguranik želi da zaštiti sebe od eventualnih posledica osiguranog slučaja, koje bi se sastojale u umanjenu njegove imovine. Znači, osiguranik želi da obezbedi sebe od sopstvene odgovornosti koja može dovesti do nastanka štete. Ovaj ugovor, svakako, ne sadrži altruističke namere u smislu zaštite nekog trećeg lica¹². No, kad govorimo o tome da li je ugovor o osiguranju od odgovornosti zaključen u cilju zaštite trećih lica, koja ne učestvuju u ugovornom odnosu ili u cilju zaštite samog osiguranika i njegove imovine, moramo govoriti i o razlici između obaveznog i dobrovoljnog osiguranja od odgovornosti, kao i o razlici između osiguranja od građanske odgovornosti i osiguranja od profesionalne odgovornosti. Naime, kod obaveznog osiguranja od odgovornosti prisutan je javni interes. Tako je osiguranje od autoodgovornosti obavezno obzirom da se u ovoj oblasti štiti javni interes, odnosno, neodređeni broj lica koja mogu doživeti štetu na imovini i telu štetnim

¹⁰ N.Nikolić (1957), *Ugovor o osiguranju*, Beograd, 186

¹¹ I.Jankovec (1985), *Obavezno osiguranje za štete od motornih vozila*, Beograd, 67

¹² P.Šulejić (1967), *Osiguranje od građanske odgovornosti*, Beograd, 43

radnjama drugih lica. Broj saobraćajnih nezgoda govori u prilog tome. No, i kod ovog oblika osiguranja od odgovornosti, moramo imati na umu da se radi i o zaštiti osiguranika. To je slučaj i sa drugim oblicima osiguranja od odgovornosti u saobraćaju. Sa druge strane, kad govorimo o osiguranju profesionalne odgovornosti, često ćemo govoriti o zaključenju ovog oblika osiguranja u korist tačno određenih trećih lica.

2. PRAVNA I EKONOMSKA ZAŠTITA U OKVIRU OSIGURANJA OD ODGOVORNOSTI

Na početku smo spomenuli pravnu i ekonomsku zaštitu koju treba da pruži osiguranje od odgovornosti. Ako je cilj osiguranja od odgovornosti oslobađanje osiguranika-štetnika od plaćanja štete i saniranje posledica štetnikovih radnji koje su dovele do štete na imovini, telu i drugim vrednostima oštećenog, onda govorimo o ekonomskoj zaštiti koju, pre svega, pruža ova vrsta osiguranja. No, da li možemo govoriti i o pravnoj zaštiti osiguranja od odgovornosti? Naime, osiguravač, kao što znamo je u obavezi da naknadi štetu, ali i da pruži zaštitu u odbrani zahteva koje podnosi oštećeno lice protiv osiguranika-štetnika. Ugovorom se takva zaštita i predviđa, kao i obaveza snošenja troškova odbrane bilo sudskih, bilo vansudskih, koji mogu nastati u slučaju podnošenja zahteva za naknadu štete, bez obzira da li je on osnovan ili ne¹³. Ponekad će se osiguravači obavezati da će snositi troškove postupka, bez obzira da li se radi o parničnom ili krivičnom, ako je osiguravač zahtevao da on vodi odbranu u tim postupcima¹⁴. Samim tim se postavlja pitanje da li je primarnija pravna ili ekonomska zaštita kod osiguranja od odgovornosti. Da bi mogli da odgovorimo na ovo pitanje, moramo odnos osiguranja od odgovornosti posmatrati sa dva aspekta. Prvi aspekt je ugovor koji je neophodan da bi osiguranje od odgovornosti imalo dejstvo, a drugi aspekt je, u stvari, mogućnost da oštećeni traži naknadu prinudnim putem od štetnika, nezavisno od odnosa osiguranja. Ugovor je odnos između osiguravača i osiguranika, kojim se definiše obaveza osiguravača da isplati naknadu, ako se dogodi osigurani slučaj, odnosno, šteta, kao i obaveza osiguranika da plati premiju. Ako nastane spor između oštećenog i osiguranika, taj spor će interesovati i osiguravača obzirom da je on po ugovoru obavezan da naknadi štetu. Nije bitno da li će osiguravač biti obuhvaćen tužbom ili ne. Inače, kod osiguranja od odgovornosti postoje tri klauzule koje se tiču utvrđivanja odgovornosti osiguranika-štetnika i sve tri se tiču, sa jedne strane, odnosa osiguranika i osiguravača, a sa druge strane, odnosa osiguranika i oštećenog. Te tri klauzule su: - klauzula o vođenju spora; - klauzula o zabrani poravnanja osiguranika sa trećim lice, odnosno, oštećenim; i - klauzula o zabrani priznanja odgovornosti od strane osiguranika. Sve tri klauzule mogu biti u vezi sa sporom, ali druga i treća navedena klauzula se mogu ticati i situacija kada se ne vodi spor.

Ako govorimo o klauzuli o vođenju spora, interes osiguravača može biti da ima uvid u spor, odnosno, da ima aktivnu ulogu koja se sastoji u davaju uputstava osiguraniku u toku spora, a može mu pomoći i kod postavljanja punomoćnika. Isto tako, u nekim situacijama, osiguravač može biti umešač, pa i stranka. Neke radnje koje moramo posmatrati u okviru ove klauzule mogu se ticati i situacija van spora, a koje se tiču pojedinih zabrana koje osiguravač može nametnuti osiguraniku¹⁵. Mi se, na ovom mestu, nećemo bliže baviti ovom

¹³ P.Šulejić (1967), 39-40

¹⁴ P.Šulejić (1967), 40

¹⁵ P.Šulejić (2005), 396

klauzulom. No, da bi mogli da definišemo moguće učešće osiguravača u sporu na strani osiguranika, morali smo da pomenemo ovu klauzulu koja, u stvari, definiše interes osiguravača, kad je u pitanju iznos koji će sud dosuditi na ime naknade štete. Znači, sam ugovor o osiguranju od odgovornosti definiše mogućnost da osiguravač učestvuje u sporu koji može nastati nakon osiguranog slučaja. Praktično, ovde moramo govoriti o pravnoj zaštiti koju osiguravač pruža osiguraniku, ali cilj te pravne zaštite je omogućavanje ekonomske zaštite koja mora biti pružena osiguraniku. Ako navedeno pitanje posmatramo sa aspekta ostvarivanja zahteva za naknadu štete prinudnim putem od strane oštećenog, onda govorimo o obavezi osiguranika da ističe sve prigovore koji mu stoje na raspolaganju, bez obzira na činjenicu da li će osiguravač tražiti ili ne da učestvuje u postupku. Znači, mogućnost pravne zaštite definisana kroz klauzulu o vođenju uspora definisana je opštim uslovima osiguranja od odgovornosti, a sa druge strane, postoji obaveza na strani osiguranika da u postupku protiv njega ističe sve činjenice koje idu u korist i njemu i osiguravaču.

Nije jednostavno odgovoriti na pitanje da li pravna zaštita ima prvenstvo u odnosu na ekonomsku ili je obrnuto. Naime, pravna zaštita je samostalna i nezavisna funkcija u okviru osiguranja od odgovornosti. Naravno, cilj osiguranja, uopšte, je naknada, ako se dogodi osigurani slučaj, ali ponekad pravna zaštita može imati mnogo veću ulogu, naročito kod nekih oblika osiguranja od odgovornosti, gde nije došlo ni do povrede lica, a ni do oštećenja stvari, odnosno, kod kojih je moguće grešku „popraviti“ na drugačiji način. Ipak, šire se prihvata mišljenje da je pravna zaštita sporedna činidba osiguravača, koja je akcesorna glavnoj obavezi, a to je naknada, odnosno, ekonomska zaštita¹⁶.

Ipak, ne možemo govoriti o pravnoj zaštiti kao važnijoj funkciji osiguranja od odgovornosti od ekonomske. Tome u prilog govori i sledeće: 1. Pravna zaštita i ne mora da bude neophodna. Naime, može se desiti da osiguravač proceni da je zahtev za naknadu štete opravdan i da ga treba priznati. Isto tako, sam osiguranik može priznati zahtev za naknadu oštećenog; 2. Po jednom mišljenju, o pravnoj zaštiti se ne može govoriti, ukoliko oštećeni podigne direktnu tužbu protiv osiguravača. Sa ovim mišljenjem se ne možemo složiti, imajući u vidu da se tužbom pokreće spor i da u tom sporu osiguravač može isticati prigovore koji idu njemu u prilog, ali i u prilog osiguraniku; 3. Sa još jednim mišljenjem se ne možemo složiti, a to je da visina troškova postupka redovno mnogo manja od visine štete. To ne mora da bude tačno. Visina troškova postupka zavisi od mnogo faktora; 4. U slučaju neosnovanog zahteva od strane oštećenog, osiguravač redovno pruža pravnu zaštitu. No, ni u ovom slučaju, pružanje ove zaštite nije cilj osiguranja. Ovde se radi o otklanjanju tog zahteva, kako ne bi bila isplaćena naknada koja bi, samim tim, takođe, bila neosnovana. Mogu se navesti i drugi razlozi koji govore u prilog ekonomske, a ne pravne zaštite, kao najvažnije funkcije osiguranja od odgovornosti. Osiguravač se uvek može zaštititi, kad su u pitanju vođenje spora i radnje osiguranika-štetnika. Da li će osiguravač prihvatiti vođenje spora, to zavisi, isključivo, od njegove volje. Ako spor nije vođen po nalogu osiguravača, tada će troškovi spora koji prelaze limit osiguranja biti naknađeni jedino u srazmeri između visine sume osiguranja i iznosa naknade. U svakom slučaju, pravnu zaštitu u okviru osiguranja od odgovornosti ne možemo posmatrati posebno, bez uzimanja u obzir elemenata ekonomske zaštite, kao i drugih pravila ove vrste osiguranja.

¹⁶ P.Šulejić (1967), 40

3. STATUS OSIGURAVAČA U UGOVORU O OSIGURANJU OD ODGOVORNOSTI

U ovoj oblasti je bitno odrediti i status osiguravača u odnosu na zaključeni ugovor, kao i u odnosu na osigurani slučaj i njegovu obavezu da naknadi eventualnu štetu. Uglavnom se u teoriji prihvata stanovište da se kod osiguranja od odgovornosti ne može govoriti o odgovornosti osiguravača za štetu, već o preuzimanju posledica građanske odgovornosti osiguranika. Ali, po mnogim mišljenjima, ovo stanovište je neprihvatljivo. Zakon o obligacionim odnosima (dalje: ZOO)¹⁷ definiše da osiguravač odgovara za štetu¹⁸. Znači, odgovornost osiguravača izvire iz samog teksta ZOO. Ako bi govorili o preuzimanju posledica građanske odgovornosti, onda imamo na umu snošenje sankcije građanske odgovornosti¹⁹. No, osiguravač ima ovu obavezu, ne samo, na osnovu zaključenog ugovora, već i kada je to propisano zakonom. To su određeni slučajevi vezani za, npr., slučajeve kada je šteta nastala upotrebom stvari, kada vlasnik ili korisnik te stvari nije zaključio ugovor o obaveznom osiguranju od odgovornosti, zatim kad se radi o tome da su vlasnik, korisnik ili stvar, koji su odgovorni za nastanak osiguranog slučaja, odnosno, čijom upotrebom je osigurani slučaj nastao, ostali nepoznati, kao i kad se radi o pokretanju stečajnog postupka protiv osiguravača sa kojim je zaključen ugovor o osiguranju²⁰. Ovo su situacije vezane i za osiguranje od autoodgovornosti kada će, naknadu štete isplatiti Garantni fond.

Ako govorimo o pravnoj prirodi obaveze osiguravača na isplatu naknade štete, moramo reći da je ona ugovorna, obzirom da se unapred ugovara uz pretpostavku nastanka osiguranog slučaja. Znači, pravni osnov obaveze osiguravača se veže za činjenicu ostvarenja pretpostavki koje su predviđene ugovorom o osiguranju od odgovornosti. Obaveza osiguravača uvek proizlazi iz ugovora. Kad nastupi osigurani slučaj, odnosno, šteta, nastaje i obaveza osiguravača, a koja ima svoj temelj u ugovoru koji je zaključen između njega i ugovarača osiguranja, tj., osiguranika. Ta obaveza se sastoji u isplati štete. Inače, navedeno možemo istaći kada su u pitanju sva osiguranja, a ne samo osiguranje od odgovornosti²¹.

Ako ne bi uzeli druge uslove koji su navedeni u ZOO, a odnose se na nastupanje osiguranog slučaja, kao i podnošenje zahteva za naknadu, tada bi, na osnovu navedenog, mogli da zaključimo da se kao osnov obaveze osiguravača mora definisati njegova izvedena odgovornost. No, odgovornost osiguranika je neophodna da bi, uopšte, mogli da govorimo o dejstvu osiguranja od odgovornosti, nakon nastanka osiguranog slučaja, ali ne možemo govoriti o tome da je odgovornost osiguravača izvedena iz odgovornosti osiguranika²².

¹⁷ Zakon o obligacionim odnosima, *Sl.list SFRJ* br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89, *Sl.list SRJ* br. 31/93, *Sl.list SCG* br. 1/2003 – Ustavna povelja i *Sl.glasnik RS* br. 18/2020

¹⁸ Član 940, st. 1 ZOO

¹⁹ S.Stanišić (2010), „Pravna priroda odgovornosti osiguravača u slučaju osiguranja od odgovornosti“, *Zbornik radova sa XIII savetovanja „Obavezno osiguranje, naknada štete i obezbeđenje potraživanja“*, Beograd, 555

²⁰ S.Stanišić (2010), 555-556

²¹ I.Atljija (2016), „Pravna priroda i dospelost obveze osiguratelja na isplatu naknade za štetu u obaveznom osiguranju od automobilske odgovornosti“, *Zagrebačka pravna revija*, vol. 5 no. 1, Zagreb, 43

²² S.Stanišić (2010), 556

4. PRIJAVA OSIGURANOG SLUČAJA (ŠTETE) KOD OSIGURANJA OD ODGOVORNOSTI

Jedno od pravila osiguranja od odgovornosti odnosi se na obavezu prijavljivanja osiguranog slučaja od strane oštećenog, kako bi mogao da podnese zahtev za naknadu štete osiguravaču. U vezi sa tim, ZOO definiše da će, kod ove vrste osiguranja, osiguravač biti u obavezi da nadoknadi štetu, samo ako oštećeno lice zahteva istu, odnosno, ako podnese zahtev za naknadu²³. Sa druge strane, Prednacrt Građanskog zakonika Srbije (dalje: GZ)²⁴ određuje da će obaveza osiguravača, kod ove vrste osiguranja, nastupiti ili u momentu nastupanja štetnog događaja, koji predstavlja osigurani slučaj ili u momentu podnošenja zahteva za naknadu, a osiguravač je dužan da prilikom zaključenja ugovora obavesti osiguranika koji će se događaj smatrati relevantnim²⁵. Osim toga, GZ određuje da, ako se radi o osiguranju građanske odgovornosti (van profesionalne aktivnosti), tada će se osigurani slučaj vezati za trenutak nastupanja štetnog događaja²⁶. Vidimo da GZ, kod definisanja osiguranog slučaja u okviru osiguranja od odgovornosti, razlikuje profesionalnu od građanske odgovornosti, kao i da definisanje osiguranog slučaja kod osiguranja profesionalne odgovornosti prepušta osiguravaču ili strankama, odnosno, opštim uslovima osiguranja.

Kod ove vrste osiguranja, moramo razlikovati momenat nastanka štete od momenta podnošenja zahteva za naknadu od strane oštećenog lica. Podnošenje zahteva za naknadu neće automatski dovesti do obaveze osiguravača, ako osigurani slučaj nije nastao u vreme pokrića, odnosno, osiguravač neće biti u obavezi i ako je osigurani slučaj nastao za vreme trajanja ugovora o osiguranju, ako nije podnesen zahtev za naknadu²⁷.

Inače, u uporednom pravu je predviđena i *claim's made* klauzula, koja je deo opštih uslova o osiguranju. Ova klauzula ograničava pokriće osiguranja i predviđa da se pod osiguranim rizikom podrazumeva samo onaj štetni događaj koji je prijavljen od strane oštećenog, odnosno, povodom koga je podnesen zahtev za naknadu štete u periodu trajanja ugovora o osiguranju ili u određenom roku nakon isteka ugovora.

5. PRAVNA PRIRODA ZAHTEVA TREĆEG OŠTEĆENOG LICA ZA NAKNADU ŠTETE (DIREKTNJA TUŽBA)

Osiguranje od odgovornosti omogućava oštećenom da se za naknadu štete može obratiti dvojici dužnika. Prvi je štetnik, koji je odgovoran za nastanak štete, a drugi je osiguravač, sa kojim je štetnik (osiguranik) zaključio ugovor i koji se time obavezao da će isplatiti odgovarajuću sumu osiguranja u zavisnosti od toga da li je zaključen ugovor u kome je predviđena ograničena suma osiguranja ili ne. U slučaju da ugovorena suma osiguranja nije dovoljna za pokriće štete, tada se oštećeno lice može obratiti za isplatu viška štete štetniku, tj. osiguraniku. Bez obzira na navedeno, zadatak osiguranja od odgovornosti

²³ Član 940 ZOO

²⁴ Prednacrt Građanskog zakonika Republike Srbije - GZ, tekst preuzet sa: https://www.paragraf.rs/nacrti_i_predlozi/280519-prednacrt-gradjanskog-zakonika-republike-srbije.html, 05.05.2020.

²⁵ Član 1458 st., 1 i 4 GZ

²⁶ Član 1458 st., 2 GZ

²⁷ L. Belanić (2011), „Ugovor o osiguranju od odgovornosti organizatora športskog natjecanja“, Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu, god. 48, br. 4, 852-853

jeste pokriće štete²⁸. Praktično, iako govorimo o osiguranju od odgovornosti moramo imati na umu da je obaveza osiguravača usmerena ka ublažavanju i „saniranju“ posledica koje su nastale radnjama štetnika, kada govorimo o njegovoj odgovornosti. Osiguravač koji je preuzeo rizik, isti pokriva premijama koje je dobio od osiguranika, na način što je rizike i naknadu štete raspodelio na veliki broj osiguranika²⁹. Znači, kod osiguranja ne govorimo o prebacivanju tereta naknade štete na jedno ili više tačno određenih lica, već na više neodređenih lica koji plaćaju premije osiguravaču iz kojih on plaća naknadu oštećenim licima.

Po pravilima ove vrste osiguranja, treće oštećeno lice ima pravo da podnese direktan, odnosno, neposredan zahtev za naknadu štete prema osiguravaču. Navedeno se odnosi, pre svega, na obavezno osiguranje od odgovornosti. Taj zahtev u sebi sadrži i procesno ovlašćenje pokretanja parnice protiv osiguravača, odnosno, podnošenje direktne tužbe. Ova činjenica je osnov i svrha ove vrste osiguranja. Mogućnost podnošenja direktnog zahteva ili tužbe prema osiguravaču doprinosi ostvarivanju javnog interesa, koji se sastoji u zaštiti trećih oštećenih lica³⁰ koja su u momentu zaključenja ugovora o osiguranju, bila van tog ugovornog odnosa³¹. Kod osiguranja od odgovornosti postoji ugovorni prenos odgovornosti sa osiguranika koji je štetnik na osiguravača, koji se odnosi na „pokrivanje“ tačno određenih rizika. Taj prenos može biti definisan zakonom ili ugovorom, odnosno, opštim uslovima. Ugovorna odgovornost, koja se prenosi, ima posebnu karakteristiku koja se odnosi na činjenicu da štetnik ne odgovara za štetu kao odgovorno lice, već to čini osiguravač. Ovde govorimo o primarnoj odgovornosti. Ali, ako se ispune uslovi, osiguravač može u sekundarnoj parnici da pokrene parnicu protiv osiguranika-štetnika nakon isplate oštećenom. Neki autori ističu da je kod ove vrste osiguranja primarni subjekt odgovornosti – osiguravač³².

I pravna priroda direktnog zahteva za naknadu štete, odnosno, direktne tužbe ima svoje specifičnosti. I zahtev i tužba se nazivaju direktnim, što znači da se oni mogu podneti direktno protiv osiguravača. Direktna tužba izvire iz zahteva, odnosno, ona se ne može podneti, ako nije, prethodno, podnet direktan zahtev za naknadu štete. I direktni zahtev i direktna tužba imaju svoj izvor u osiguranom slučaju, odnosno, nastaloj šteti, tj. proističu iz deliktne odgovornosti. Znači, zahtev i tužba ne mogu proisticati iz ugovora o osiguranju³³. Možemo reći da pravo na podnošenje direktnog zahteva i direktne tužbe predstavljaju pogodnost za treće oštećeno lice, obzirom na činjenicu da ono može potraživati naknadu štete od više lica, odnosno, od najmanje dva (osiguravača i jednog osiguranika, imajući u vidu da se može dogoditi da osigurani slučaj, tj. štetu, načine i više lica)³⁴. Ovde ćemo izneti i neke specifičnosti direktne tužbe koje se vezuju za situaciju nakon donošenja odluke po toj tužbi, odnosno, za drugostepeni postupak, ako je protiv te odluke podnesena žalba. Naime, ako je podneta

²⁸ P.Šulejić (1967), 36

²⁹ *Ibidem*

³⁰ L.Belanić (2007), „Treće osobe u osiguranju od automobilske odgovornosti“, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol 28, br. 1, 3

³¹ L.Belanić (2007), 4

³² J.Salma (2011), „Ugovorna odgovornost – u evropskom, uporednom i domaćem pravu“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, br. 1/11, 83

³³ P.Šulejić (2009), „Zastarelost potraživanja iz pravnih odnosa osiguranja kao predmet zakonskog regulisanja“, *Revija za pravo osiguranja*, br.2/09, Beograd, 18.

³⁴ V.Čolović (2007), *Međunarodno osiguranje autoodgovornosti (sistem zelene karte)*, Beograd, 22

direktna tužba i protiv osiguravača i osiguranika, u drugostepenom postupku se može prihvatiti žalba osiguravača koja ga oslobađa odgovornosti, a takva okolnost ne mora uticati na odgovornost osiguranika-štetnika, što znači da se on ne mora osloboditi odgovornosti prema oštećenom licu. U slučaju da žalba osiguranika bude prihvaćena, tada će se osiguravač obavezno osloboditi odgovornosti³⁵. Iz navedenog možemo zaključiti da će osiguravač imati obavezu prema trećem oštećenom licu, kada se utvrdi građanska odgovornost osiguranika za nastalu štetu. Ukoliko se utvrdi da osiguranik nije odgovoran, tada ni osiguravač nema obavezu. Možemo dodati da će osiguravač biti u obavezi, ne samo kada se utvrdi odgovornost osiguranika, već i kada ne postoje uslovi za isključenje iz osiguranja, što znači da sam nastanak osiguranog slučaja, tj. svi njegovi elementi moraju biti predviđeni ugovorom.

Znači, direktan zahtev za naknadu i direktna tužba nemaju svoj osnov u ugovoru, obzirom da osiguravač nije u ugovornom odnosu sa oštećenim licem, koje bi imalo pravo na naknadu, čak i da nije ugovor zaključen kod pojedinih oblika osiguranja od odgovornosti³⁶. No, postoji shvatanje da direktna tužba ima svoj izvor u zakonu, što ne bi mogli da prihvatimo, obzirom da se većina pravnih odnosa zasniva na zakonu, tako da nema smisla da prihvatimo navedeno³⁷. Zaključimo, direktna tužba ima svoj osnov u pretrpljenoj šteti, što znači da osnov tužbe nalazimo u pravu na naknadu štete za koju je odgovoran osiguranik³⁸. Posvetićemo se i odnosu direktne tužbe koja se podnosi protiv osiguravača (a kao što je rečeno može i protiv osiguravača i osiguranika zajedno) i tužbe koja se podnosi prema osiguraniku kao štetniku. Naime, direktna tužba je nezavisna od te tužbe. U postupku koji je pokrenut direktnom tužbom, utvrđuju se odgovornost za naknadu štete, visina naknade i obaveza osiguravača³⁹. Ako bi direktna tužba bila podnesena i protiv osiguravača i protiv osiguranika, ne bi se radilo o jedinstvenom, već o običnom suparničarstvu, što znači da su osiguravač i osiguranik samostalne stranke, a propuštanje radnje u odnosu na jednu od njih, ne može štetiti ni koristiti drugoj strani. Samostalnost stranaka se ogleda i u tome, što osiguravač može da ospori da je nastao osigurani slučaj i u situaciji, kada osiguranik priznaje odgovornost, odnosno, priznaje da je prouzrokovao štetu trećem oštećenom licu⁴⁰.

6. CILJ OSIGURANJA OD ODGOVORNOSTI

Cilj ove vrste osiguranja možemo posmatrati, pre svega, sa stanovišta osiguranika-štetnika, ali i sa stanovišta javnog interesa. Ako govorimo o osiguraniku, njegov cilj se sastoji u oslobađanju od plaćanja naknade štete. Inače, on može zaključiti sporazum i sa oštećenim licem koje ga oslobađa od plaćanja štete. Naravno, uobičajeno je da uz zaključenje takvog sporazuma bude zaključen i neki drugi koji će podrazumevati bilo koju protivprestaciju odgovornog lica, odnosno, oslobađanje od plaćanja štete oštećenom ne može biti bez utvrđivanja nekog drugog davanja. No, lice koje želi da se oslobađa plaćanja štete može prebaciti taj teret i na neko drugo lice koje će, umesto njega, platiti štetu⁴¹. Kad zaključi ugovor o osiguranju od odgovornosti, osi-

³⁵ V.Čolović (2007), 22-23

³⁶ P.Baroš (2010), „Direktni zahtjev – tužba oštećenog lica prema osiguravaocu“, *Godišnjak Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci*, br. 31-32/10, Banja Luka, 383; Šulejić P. (2005), 405

³⁷ P.Baroš (2010), 384

³⁸ *Ibidem*

³⁹ P.Baroš (2010), 385

⁴⁰ P.Baroš (2010), 387

⁴¹ P.Šulejić (1967), 35

guranik se obavezuje da plati premiju, tako da ni u ovom slučaju navedeno „prebacivanje“ ne može biti bez davanja. U svakom slučaju, ako bi morali da definišemo cilj koji ima osiguranik, prilikom zaključenja ugovora o osiguranju, onda bi, pre svega, morali da počemo od oslobađanja plaćanja naknade eventualne štete. Ipak, to nije jedini cilj koji ima osiguranik. Drugi cilj, vezan za osiguranika, sastoji se u pokušaju izbegavanja umanjena sopstvene imovine.

Pojedini autori navode da je cilj osiguranja od odgovornosti naknada štete, što znači da je osiguravaču šteta gornja granica obaveze, koja može da bude ograničena⁴². Isti autor navodi da se osiguranjem od odgovornosti osigurava rizik obaveze naknada štete trećem oštećenom licu. No, ovaj autor, ipak, navodi da je predmet kod ovog osiguranja odgovornost za štetu⁴³. Ne možemo se složiti sa navedenim definisanjem cilja osiguranja od odgovornosti, obzirom da šteta može ili ne mora nastati, a što zavisi od nastanka osiguranog slučaja. Osim toga, sam nastanak osiguranog slučaja ne dovodi, automatski, do obaveze osiguravača. Njegova obaveza zavisi od više činilaca, koji su vezani za odgovornost osiguranika, eventualno isključenje iz osiguranja, itd.

Postoji i mišljenje da je naknada iz osiguranja od odgovornosti namenjena oštećenom, a ne osiguraniku, tako da se cilj ovog ugovora može ostvariti jedino isplatom naknade. Ali, ta naknada ne obuhvata samo iznos štete koju je pretrpeo oštećeni, već i troškove odbrane od neosnovanih zahteva, što znači da će osiguranje od odgovornosti imati dejstvo i kada nema nikakve isplate oštećenom, pa, samim tim, ni koristi za njega⁴⁴. Ovde možemo postaviti pitanje, da li, uopšte, možemo govoriti o koristi za bilo koje lice, bez obzira da li je ili nije učestvovalo u ugovornom odnosu. Naime, osigurani slučaj će postojati kada nastane šteta na imovini, telu i drugim vrednostima trećeg oštećenog lica. Osigurani slučaj, odnosno, njegov nastanak i posledice, mora biti obuhvaćen opštim uslovima osiguranja i ne sme biti isključen iz osiguranja. Samim tim, ne možemo govoriti o koristi bilo za oštećenog, bilo za osiguranika. Čak i kada bi, u prvi plan, stavili osiguranika, morali bi da govorimo o sprečavanju umanjena njegove imovine, a ne o koristi. Ako se vratimo na mišljenje da će osiguranje imati dejstvo i kada se naknada ne isplaćuje oštećenom, tada možemo govoriti i o osiguraniku kao korisniku osiguranja. Ako bi u potpunosti prihvatili ovo stanovište, onda govorimo o tome da oštećenom stoji na raspolaganju pravo izbora dužnika naknade, tako da se on može direktno obratiti osiguraniku-štetniku, kao stipulatu, ali i osiguravaču kao promitentu za naknadu⁴⁵, što znači da bi njegovo pravo proizlazilo iz ugovora koji su zaključili osiguravač i osiguranik.

7. ELEMENTI PRAVNE PRIRODE OSIGURANJA OD ODGOVORNOSTI U ZAKONU O UGOVORIMA O OSIGURANJU NEMAČKE

Posvetićemo pažnju Zakonu o ugovorima o osiguranju Nemačke (dalje: ZUON)⁴⁶ u delu koji se odnosi na regulisanje pojedinih elemenata osiguranja od odgovornosti, koji

⁴² M.Čurković (2007), *Obvezna osiguranja u prometu*, Zagreb, 7

⁴³ M.Čurković (2007), 8

⁴⁴ P.Šulejić (2005), 389

⁴⁵ *Ibidem*

⁴⁶ Zakon o ugovorima o osiguranju Nemačke, Gesetz über den Versicherungsvertrag –VVG, , 23.11.2007. (*Sav.sl.glasnik* I, 2631), izmene i dopune u skladu sa čl. 2 Zakona od 20.09.2013. (*Sav.sl.glasnik* I, 3642), izmene i dopune u skladu sa čl. 15 od 17.08.2017. (*Sav.sl.glasnik* I, 3214), izmene i dopune u skladu sa čl. 2 Zakona od 30.11.2019. (*Sav.sl.glasnik* I,1942,1945);

su od značaja za definisanje pravne prirode ove vrste osiguranja. Naime, ZUON definiše da je kod osiguranja od odgovornosti, osiguravač u obavezi da osiguranika oslobodi svih zahteva koje protiv njega treća oštećena lica podnose, zbog odgovornosti osiguranika za činjenice koje su nastupile u toku perioda osiguranja, kao i da ga odbrani od neosnovanih zahteva⁴⁷. Vrlo je interesantna odredba vezana za osiguranje troškova pravne zaštite, odnosno, za naknadu tih troškova. Naime, ZUON definiše da će ovo osiguranje obuhvatiti i sudske i vansudske troškove u cilju odbrane od zahteva trećeg lica. Isto tako, osiguranje obuhvata i troškove odbrane, koji su, po uputstvima osiguravača, nastali u krivičnom postupku koje se vodilo zbog krivičnog dela koje za posledicu ima odgovornost osiguranika prema trećem oštećenom licu. Ukoliko je ugovorom ograničena suma osiguranja, tada će se naknaditi troškovi spora koji je vođen po uputstvu osiguravača, kao i troškovi krivičnog postupka, čak i kada oni prelaze iznos predviđene sume osiguranja. Navedeno se odnosi i na kamate koje osiguranik duguje trećem oštećenom licu zbog odugovlačenja namirenja, a koje je prouzrokovao osiguravač⁴⁸. Nemački zakonodavac je posebnu pažnju posvetio regulisanju mogućnosti osporavanja zahteva za naknadu od strane trećeg lica u parničnom ili krivičnom postupku. Naravno, cilj toga je osporavanje zahteva i smanjenje iznosa naknade. Ipak, postavlja se pitanje vezano za isplatu troškova, čak i kada isti, zajedno sa glavnim dugom, prelaze iznos sume osiguranja. Naime, ovde se radi o isticanju pravne zaštite kao segmentu zaštite osiguranika, ali i osiguravača. Sigurno je da osiguravač može proceniti da li se treba upuštati u spor ili ne, odnosno, da li će savetovati osiguranika da se upusti u spor, na osnovu činjenica i okolnosti nastanka štete i stepena odgovornosti osiguranika. Da osiguravač ne pruža, isključivo, ekonomsku zaštitu osiguraniku, vidi se i iz odredbe ZUON, koja se odnosi na obavezu prijavljivanja osiguranog slučaja. Naime, osiguranik je u obavezi da, u roku od sedam dana, prijavi osiguravaču osigurani slučaj, odnosno, kako to nemački zakonodavac definiše „činjenice koje za posledicu mogu imati nastanak njegove odgovornosti prema trećem licu“. Iz ove rečenice ZUON se može zaključiti, da je osiguranik taj koji određuje da li se neka radnja kojom je načinjena šteta nekom licu, može pripisati njegovoj odgovornosti ili ne. Sa druge strane, ako treće lice podnese zahtev za naknadu štete protiv osiguranika, on je dužan da tu činjenicu prijavi osiguravaču, takođe, u roku od sedam dana. Osiguranik bez odlaganja mora da prijavi osiguravaču činjenice podnošenja zahteva sudu, pokretanja sudskog postupka i zahtevanja parničnih troškova, kao i slučaj vođenja istražnog postupka protiv njega⁴⁹. Interes osiguravača je da bude upoznat sa svim okolnostima nastanka i utvrđivanja odgovornosti osiguranika i štete koja je nastala njegovim radnjama.

Postavlja se pitanje, da li samo zakonom može biti definisano pravo trećeg oštećenog lica na podnošenje direktnog zahteva protiv osiguravača ili to proizlazi iz same prirode osiguranja od odgovornosti? Ako pogledamo odredbe ZUON, onda vidimo da je direktan zahtev definisan samo kod obaveznog osiguranja od odgovornosti. No, pravo na podnošenje direktnog zahteva prema osiguravaču je u suprotnosti sa principima ovog ugovora. U vezi sa tim, postavlja se i drugo pitanje, koje se odnosi na mogućnost da osiguravač primedbe koje ima prema osiguraniku, istakne i prema trećem oštećenom licu.

⁴⁷ Par. 100 ZUON

⁴⁸ Par. 101, t. 1 i 2 ZUON

⁴⁹ Par. 104, t.1 ZUON

Obzirom da smo pomenuli Nemačku, koja je i članicu EU, moramo istaći da je različita situacija po državama-članicama EU, kada je u pitanju mogućnost postavljanja direktnog zahteva. Neki pravni sistemi definišu opšte pravo postavljanja direktnih zahteva. To se odnosi na Francusku, Belgiju, Španiju i Norvešku, koja je van EU, ali unutar Evropskog ekonomskog prostora. Sa druge strane, neke države definišu postavljanje direktnog zahteva za naknadu kod svih obaveznih osiguranja od odgovornosti, a u izuzetnim situacijama kod dobrovoljnih osiguranja od odgovornosti. To je slučaj u Holandiji, Švedskoj i Finskoj. Najzad, postoji grupa država u kojima postoji prilična skepsa prema direktnim zahtevima, što znači da se predviđaju samo u izuzetnim situacijama. Takva je situacija u Nemačkoj, Austriji i Ujedinjenom Kraljevstvu. Različitost u regulisanju ove oblasti ne tiče se samo direktnih zahteva, već i mogućnosti ulaganja prigovora oštećenom od strane osiguravača⁵⁰.

8. OSIGURANJE OD PROFESIONALNE ODGOVORNOSTI

Poseban oblik osiguranja od odgovornosti je osiguranje od profesionalne odgovornosti, obzirom na specifičnosti koje ovaj oblik osiguranja od odgovornosti ima u odnosu na druge oblike. Jedna od glavnih specifičnosti jeste, što se kod ovog oblika osiguranja od odgovornosti razlikuju definicije nekih instituta u zavisnosti od toga, na koga se ovo osiguranje odnosi. Naime, ne možemo na isti način da govorimo o osiguranju od odgovornosti stečajnih upravnika, odnosno, javnih beležnika ili lekara.

Osiguranje od profesionalne odgovornosti može nastati na osnovu ugovora ili na osnovu zakona, ako se radi o obaveznosti zaključenja tog ugovora. Osiguravač se, kod ovog oblika osiguranja, obavezuje da isplati naknadu trećem oštećenom licu, ukoliko dođe do štete radnjom lica koje vrši profesionalnu delatnost. Inače, treće oštećeno lice je korisnik neke usluge osiguranika-lica koje obavlja profesionalnu delatnost. Osiguranje od profesionalne odgovornosti ima dve funkcije – primarnu i sekundarnu. Primarna funkcija se odnosi na zaštitu lica koje može da pretpri štetu korišćenjem određenih profesionalnih usluga određenog davaoca, preko obezbeđenja sigurne naknade štete. Sekundarna funkcija se odnosi na zaštitu davaoca usluge od davanja određenog iznosa na ime naknade štete koju bi on prouzrokovao korisniku usluge u okviru pružanja svojih profesionalnih usluga⁵¹. Kao što vidimo, ovde se na prvom mestu definiše zaštita oštećenog lica. Razlog tome je javni interes, imajući u vidu da lica, koja koriste navedene usluge, moraju biti u potpunosti zaštićena, ako se desi šteta, učinjena od strane lica koje obavlja profesionalnu delatnost. Međutim, ne možemo izdvojiti ovu karakteristiku kao posebno značajnu kod ove vrste osiguranja od odgovornosti, obzirom da kod velike većine osiguranja možemo izdvojiti javni interes kao značajan. On je vidljiv i kod osiguranja od odgovornosti prevoznika, zatim kod osiguranja od autoodgovornosti, itd. Ono što nas više interesuje kod ovog oblika osiguranja, jeste treće oštećeno lice. Samo treće oštećeno lice je korisnik usluga. Kod ovog oblika osiguranja, treće oštećeno lice je određeno ili određivo. Naime, kad kažemo određeno, možemo misliti i na više lica koja mogu biti tačno određena, kao što je npr., kod korišćenja usluga advokata ili javnih beležnika. Ta lica mogu biti i određiva, kao što je slučaj kod stečajnog postupka.

⁵⁰ G.Franck (2015), 945

⁵¹ J.Slavnić (2006), „Osiguranje od profesionalne odgovornosti danas“, *Revija za pravo osiguranja* br. 3/06, 24

9. ZAKLJUČAK

Da bi mogli da odredimo pravnu prirodu osiguranja od odgovornosti, moramo, prvo, definisati šta je predmet ove vrste osiguranja, koja se lica pojavljuju u vezi sa ovim osiguranjem, kao i kakav je status osiguravača kad nastane osigurani slučaj. Sigurno je da osiguranje od odgovornosti moramo posmatrati posebno u odnosu na ugovor u korist trećih lica, jer treća oštećena lica na čijoj imovini i telu može nastati šteta radnjama osiguranika ne ostvaruju nikakvu korist, već imaju pravo na naknadu štete. Kod osiguranja od odgovornosti treće oštećeno lice ne zavisi od definisanog odnosa osiguravača i osiguranika. Naime, oštećeni stiče, nakon nastanka osiguranog slučaja, pravo podnošenja direktnog zahteva prema osiguravaču, ali je to pravo i autonomno i ne zavisi od toga kakav je i kakav će biti odnos osiguravača i osiguranika. Osiguravač ne može isticati prigovore oštećenom koje ima iz odnosa sa osiguranikom, što, po profesoru Šulejiću dovodi do zaključka da je pravo oštećenog jače, sa čime se ne bi mogli složiti⁵². Oštećeni je van tog ugovornog odnosa i njegovo pravo je samostalno i proizlazi iz činjenice nastanka osiguranog slučaja.

Upravo zbog toga je javni interes kod ove vrste osiguranja veoma izražen i zbog toga su mnogi oblici ovog osiguranja obavezni. Pre svega, mislimo na osiguranje od autoodgovornosti. Moramo reći da predmet kod osiguranja od odgovornosti predstavlja građanska ili profesionalna odgovornost osiguranika. Sa jedne strane osiguranjem od odgovornosti štiti se imovina osiguranika, ako je osigurani slučaj nastao u skladu sa opštim uslovima osiguranja, odnosno, ako nisu ispunjeni elementi za isključenje osiguranja. Sa druge strane, ovom vrstom osiguranja se štiti i imovina trećih lica, koja su u momentu zaključenja ugovora, uglavnom neodređena ili neodrediva. Utvrdili smo, naime, da se kod osiguranja od profesionalne odgovornosti ta lica mogu jasno odrediti.

Treća oštećena lica, kad nastupi osigurani slučaj, mogu se obratiti bilo osiguravaču bilo osiguraniku za naknadu štete. Znači, zaključenjem ugovora o ovoj vrsti osiguranja nije odgovornost osiguranika „izbrisana“, već je teret naknade delimično ili u potpunosti prešao na osiguravača. Treće oštećeno lice se pojavljuje samo kad nastupi osigurani slučaj, odnosno, on će imati pravo na naknadu, samo, ako podnese zahtev za naknadu štete. Treće oštećeno lice nije učesnik ugovornog odnosa i osiguravač prema njemu ne može isticati prigovore koje ima prema osiguraniku. Isto tako, ono se može obratiti za naknadu i osiguravaču i osiguraniku, zatim, samo osiguravaču i samo osiguraniku, što znači da njegovo pravo proizlazi iz štetne radnje koju je načinio osiguranik, odnosno, ono proizlazi iz odgovornosti osiguranika.

Osiguranje od odgovornosti ima i svoju socijalnu funkciju⁵³, koja je različita u zavisnosti o kojoj vrsti osiguranja od odgovornosti se radi. Pojedini autori ovu vrstu osiguranja definišu kao pasivno osiguranje, odnosno, osiguranje koje u osnovi štiti imovinu onoga, ko je po zakonu obavezan da naknadi štetu oštećenom⁵⁴.

⁵² P.Šulejić (1967), 45

⁵³ H.A.Sajjad (1972), *Automobile Insurance, a Long-Range View*, Indiana University, 168

⁵⁴ Š.Ivanjko (1999), *Uvod v zavarovalno pravo*, Maribor, 174

LITERATURA:

- Atlija Iva (2016), „Pravna priroda i dospelost obveze osiguratelja na isplatu naknade za štetu u obveznom osiguranju od automobilske odgovornosti“, *Zagrebačka pravna revija*, vol. 5 no. 1, Zagreb
- Baroš Predrag, (2010), „Direktni zahtjev – tužba oštećenog lica prema osiguravaocu“, *Godišnjak Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci*, br. 31-32/10, Banja Luka
- Belanić Loris, (2007), „Treće osobe u osiguranju od automobilske odgovornosti“, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol 28, br. 1
- Belanić Loris (2011), „Ugovor o osiguranju od odgovornosti organizatora športskog natjecanja“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu*, god. 48, br. 4
- Ivanjko Šime (1999), *Uvod v zavarovalno pravo*, Maribor
- Jankovec Ivica (1985), *Obavezno osiguranje za štete od motornih vozila*, Beograd
- Jankovec Ivica, Miladinović Zoran (2006), *Pravo osiguranja*, Niš
- Mrkšić Dragan, Petrović Zdravko, Ivančević Katarina (2006), *Pravo osiguranja*, Novi Sad
- Nikolić N. (1957), *Ugovor o osiguranju*, Beograd
- Sajjad A. Hashmi (1972), *Automobile Insurance, a Long-Range View*, Indiana University
- Salma Jožef (2011), „Ugovorna odgovornost – u evropskom, uporednom i domaćem pravu“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, br. 1/11
- Slavnić Jovan (2006), „Osiguranje od profesionalne odgovornosti danas“, *Revija za pravo osiguranja* br. 3/06
- Stanišić Slobodan (2010), „Pravna priroda odgovornosti osiguravača u slučaju osiguranja od odgovornosti“, *Zbornik radova sa XIII savetovanja „Obavezno osiguranje, naknada štete i obezbeđenje potraživanja“*, Beograd
- Ćurković Marijan (2007), *Obvezna osiguranja u prometu*, Zagreb
- Franck Gunnar (2015), „Injured parties and personal liability insurance: legal protection in European Private International Law“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, broj 70, godina LIV
- Čolović Vladimir (2007), *Međunarodno osiguranje autoodgovornosti (sistem zelene karte)*, Beograd
- Šulejić Predrag (1967), *Osiguranje od građanske odgovornosti*, Beograd
- Šulejić Predrag (2005), *Pravo osiguranja*, Beograd
- Šulejić Predrag (2009), „Zastarelost potraživanja iz pravnih odnosa osiguranja kao predmet zakonskog regulisanja“, *Revija za pravo osiguranja*, br.2/09, Beograd

Zakonodavstvo:

- Zakon o obligacionim odnosima, *Sl.list SFRJ* br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89, *Sl.list SRJ* br. 31/93, *Sl.list SCG* br. 1/2003 – Ustavna povelja i *Sl.glasnik RS* br. 18/2020
- Prednacr Gradanskog zakonika Republike Srbije - GZ, tekst preuzet sa: https://www.paragraf.rs/nacrti_i_predlozi/280519-prednacr-gradjanskog-zakonika-republike-srbije.html,
- Zakon o ugovorima o osiguranju Nemačke, Gesetz über den Versicherungsvertrag –VVG, , 23.11.2007. (*Sav.sl.glasnik* I, 2631), izmene i dopune u skladu sa čl. 2 Zakona od 20.09.2013. (*Sav.sl.glasnik* I, 3642), izmene i dopune u skladu sa čl. 15 od 17.08.2017. (*Sav.sl.glasnik* I, 3214), izmene i dopune u skladu sa čl. 2 Zakona od 30.11.2019. (*Sav.sl.glasnik* I,1942,1945)

Prof. Vladimir Čolović Ph.D

Full time professor, Faculty of Law Sciences, PanEuropean University „Apeiron“ Banja Luka
ladimir.z.colovic@apeiron-edu.eu vlad966@hotmail.com

Legal Nature of Liability Insurance

Summary: The question of the legal nature of liability insurance is a subject of constant attention, given the specificities of this type of insurance relating to the subject matter of insurance, the status of the insurer in the contract, the goal of the insured to be reached by concluding the contract on this type of insurance, the obligation to report the occurrence of the insured event, the status of the third injured party, etc. The author gives several opinions on the legal nature of this type of insurance, and also analyzes many institutes regarding the conclusion and execution of liability insurance contracts. The liability insurance belongs to the property insurance, but there are many differences. These differences lead to more questions, which primarily concern the liability of the insured as a subject matter of insurance, the possibility for a third injured party to make a direct claim for compensation against the insurer, and the limited amount of insurance. Particular attention is paid in the paper to the relationship of the insured and the insurer, as well as the relationship of the third injured party and the insurer. In addition, the author refers to certain provisions of the Act on Obligations in this area, as well as the provisions of the German Act on Insurance Contracts, which regulates in a much more detailed way some issues related to the legal nature of liability insurance. The paper concludes that liability insurance also includes the public interest, which relates to the protection of third parties, whether or not they can be determined.

Key words: liability insurance, insured, third injured party, insurer, direct claim, professional liability.